

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2025.57.325384>
УДК 328.185(477)

О. М. Борщевська, канд. юрид. наук, доцент
Одеський національний морський університет
Кафедра міжнародного та національного права
вул. Мечникова, 34, Одеса, 65029, Україна
e-mail: elennika2098@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2549-429X>

О. О. Кукишинова, канд. юрид. наук, доцент
Одеський національний морський університет
Кафедра міжнародного та національного права
вул. Мечникова, 34, Одеса, 65029, Україна
e-mail: olga.kukshinova@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0470-6863>

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню превентивних заходів запобігання та боротьби з корупцією в Україні. Корупція є терміном, який можна характеризувати за допомогою різноманітних критеріїв багатьох галузей знань, таких як соціологія, психологія, політологія, юриспруденція тощо. Враховуючи зазначене, проведено дослідження галузевих наук щодо генетичної запрограмованості людини до вчинення корупційних діянь як історично закріпленої у підсвідомості, тобто з психологічної та соціологічної точок зору.

Зазначається, що метою дослідження є визначення заходів запобігання корупції через призму психологічного сприйняття цього явища як негативного для суспільства та визначення превентивних заходів боротьби з так званою залежністю від корупції в психологічному аспекті. Доводиться, що такі заходи є більш прогресивними, ніж покарання в правовому аспекті. З іншого боку, використовуючи превентивні заходи психологічного та соціального характеру необхідно вивчати можливість посилення юридичної відповідальності за нехтування використанням превентивних заходів в сфері запобігання корупції.

Досліджено взаємопов'язаний ланцюжок, який обумовлений психологічними властивостями особистості, яка має схильність до корупційних діянь; соціологічний аспект допустимості розвинутості можливостей розповсюдження корупції в будь-якому вигляді у суспільстві; політичний аспект корупції, який полягає у політичній діяльності суб'єктів владних повноважень щодо діяльності політичних партій, виборчого, законодавчого, бюджетного процесу, приватизації тощо та юридичний аспект корупції, що проявляється з одного боку в порушенні права як об'єктивної категорії, а з іншого в тому, що держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим соціальним недоліком.

На підставі проведеного дослідження зроблено висновки щодо необхідності вдосконалювати механізми, які будуть направлені на роботу з суб'єктивним аспектом по-

вання. Сутність корупції полягає в тому, що вона має: 1) соціальну зумовленість; 2) свою «ціну», що платить суспільство за її існування; 3) негативний вплив на всі сфери суспільного життя; 4) транснаціональний характер; 5) економічні, політичні, правові, психологічні й моральні аспекти; 6) здатність постійно пристосовуватися до нових реалій життя. Відзначається, що таке розуміння корупції є відправним, вимагає не обмежуватись у боротьбі з нею лише правовими заходами, переважно у формі юридичної відповідальності за корупційні діяння, а застосувати комплекс економічних, політичних, організаційних та інших заходів протидії [1, с. 267].

З цього приводу доцільно було б дослідити взаємопов'язаний ланцюжок, який обумовлений психологічними властивостями особистості, яка має схильність до корупційних діянь; соціологічним аспектом допустимості розвинутості можливостей розповсюдження корупції в будь-якому вигляді у суспільстві; політичний аспект корупції, який полягає у політичній діяльності суб'єктів владних повноважень щодо діяльності політичних партій, виборчого, законодавчого, бюджетного процесів, приватизації тощо та юридичний аспект корупції, що проявляється з одного боку в порушенні права як об'єктивної категорії, а з іншого в тому, що держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим соціальним недоліком.

В світлі сучасності можна визначити, що корупція – це спосіб мислення, який обумовлює спосіб життя. О. Ф. Андрійко слушно зазначає, що таке явище як корупція має свою давню історію і, як свідчить досвід, жодній із держав досі не вдалося її побороти. Хоча окремим державам за допомогою силових антикорупційних методів на певний період вдавалося істотно зменшити масштаби корупції, але з часом з'являлися нові схеми, методи та форми її прояву. Більше того, формування цілих корупційних мереж відбувається в самій системі державної влади, а це фактично виводить корупцію на вищий рівень організації, побудови більш досконалих внутрішніх зв'язків і пристосування до зовнішніх факторів, що можуть втрутитися в її організацію [2, с. 3-8].

Тому постає питання, якщо не можна правовими засобами створити неможливість до розповсюдження корупції, можливо це стане реальністю, якщо вивчити психологічні витоки цієї проблеми. І лише за допомогою вивчення соціально-психологічних факторів, які спонукають осіб до корупції спробувати нівелювати такі чинники правовими засобами.

Слушним вбачається розподілити на дві групи аспекти, які можуть призводити до корупції. Це об'єктивний аспект (який не залежить від волі особи і формується від народження або соціумом), що складається з психологічного та соціального чинників та суб'єктивного аспекту (який формується державою та суспільством), що містить у собі політичний та правовий аспекти.

Саме з аспектами, на наш погляд, об'єктивної групи пов'язані витоки корупції в суспільстві. Адже, саме неможливість відмовити взагалі, встояти перед спокусою отримати неправомірну винагороду, нерозвиненість громадянської свідомості, корислива спрямованість державних службовців, професійна та моральна деформація частини керівників, що виявляється у поблажливому ставленні до корупції та інші психологічні та соціальні чинники сприяють внутрішньому усвідомлюванню можливості та допустимості корупції взагалі. І саме з цим, перш за

іншу і таким чином протистойть зловживанням. У країнах так званого третього світу для політичної системи характерна слабкість законодавчих органів і свавілля виконавчої влади. Проте формальний розподіл влади не може сам по собі дати ефективного результату. Також, особливу увагу становить і корумпованість виборчого процесу, де існує купівля голосів виборців. В цьому аспекті необхідно нівелювати самі засади корупції, а саме: зрощення бізнесу і влади, де повинен працювати реальний бізнес, підпорядкований лише закону; дебюрократизація всієї державної системи; наявність власного (невипадкового) електорату, що не «накачується» технологічно, а який виникає внаслідок логіки суспільних процесів; запровадження цензу так званої «суспільної благодійності» (обмеження в праві бути обраним на державні посади осіб, що мають судимість чи адміністративні стягнення у зв'язку з посадовими зловживаннями взагалі навіть через погашену судимість), приводить до ситуації, коли недоборчесні претенденти на посади з корупційним ризиком мають переваги (за рахунок капіталів чи інших різноманітних способів незаконного впливу) домогтися успіху у виборчій кампанії чи в конкурсі на посаду. Ця обставина значною мірою підриває авторитет існуючої представницької влади в очах населення.

Тому на етапі втілення соціальних та політичних заходів їх можна пов'язати з правовими заходами, які закріплювати *правовими нормами* на законодавчому рівні. Слід мати на увазі, що правовий аспект корупції проявляється в тому, що, з одного боку, вона порушує право, яке виражається в законодавстві держави, а з іншого – держава вживає передбачених законом правових та інших заходів щодо боротьби з цим соціальним явищем.

Одні заходи можуть бути направлені на настання негативних наслідків після здійснення корупційних діянь і в Законі України «Про запобігання корупції» [3] визначаються як відповідальність за корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, а також усунення наслідків корупційних правопорушень (скасування актів, визнання нікчемними правочинів, відшкодування збитків у судовому порядку). З іншого боку, уявляється більш раціональним та ефективним долати корупцію превентивними заходами. В Законі України «Про запобігання корупції» вони прописані, як міжнародне співробітництво; антикорупційні обмеження (щодо використання службового становища, одержання подарунків, сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, спільної роботи близьких осіб, після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування); запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (види конфлікту інтересів, шляхи врегулювання); спеціальні антикорупційні інструменти (антикорупційна експертиза, спеціальна антикорупційна перевірка, Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, вимоги щодо прозорості та доступу до інформації); захист викривачів (захист осіб, які повідомляють про факти корупції від незаконного звільнення, переведення, зміни істотних умов трудового договору). Також цей Закон визначає спеціальний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику, а саме Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК).

Слід зазначити, що у 2023 році Уряд ухвалив Державну антикорупційну програму на 2023-2025 роки [4]), розроблену НАЗК, метою якої є досягнення значного прогресу в запобіганні та протидії корупції, забезпечення злагодженості та

transparency.org/en/post/corruption-perception-index-2022-georgia-has-stagnated-fight-against-corruption-last-10-years.

References

1. Criminology Course: Special Part: Textbook: In 2 volumes (2001). M. V. Kornienko, B. V. Romanyuk, I. M. Melnyk and others; General editor. O. M. Dzhuzhy. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Andriyko O. F. (2007). Legal Means of Combating Corruption. Journal of the Kyiv University of Law. No. 4. P. 3-8 [in Ukrainian].
3. The Law of Ukraine on the Prevention of Corruption No. 1700-VII (2014. October, 14). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (access date: 10.01.2025) [in Ukrainian].
4. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on approval of the state anti-corruption program for 2023-2025 No. 220 (2023, March, 04). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-2023-%D0%BF#Text> (date of access: 10.01.2025) [in Ukrainian].
5. Corruption in Ukraine 2024: understanding, perception, prevalence. Official website of the National Agency for the Prevention of Corruption. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/pidtrymka-vykryvachiv-u-suspilstvi-dosyagla-istorychnogo-maksymumu-dani-doslidzhennya/> [in Ukrainian].
6. Transparency International Georgia. Corruption Perception Index 2022: Georgia Has Stagnated in the Fight Against Corruption in the Last 10 Years. (2022). URL: <https://transparency.org/en/post/corruption-perception-index-2022-georgia-has-stagnated-fight-against-corruption-last-10-years>.

Стаття надійшла 05.03.2025 р.

O. M. Borshchevska, Candidate of Laws, Associate Professor
Odesa National Maritime University
the Department of International and National Law
34 Mechnykova St, Odesa, 65029, Ukraine
e-mail: elennika2098@gmail.com
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-2549-429X>

O. O. Kukshynova, Candidate of Laws, Associate Professor
Odesa National Maritime University
the Department of International and National Law
34 Mechnykova St, Odesa, 65029, Ukraine
e-mail: olga.kukshinova@ukr.net
ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-0470-6863>

PREVENTIVE MEASURES TO PREVENT AND FIGHT CORRUPTION IN UKRAINE

Summary

The article is devoted to the study of preventive measures to prevent and fight corruption in Ukraine. Corruption is a term that can be characterized using various criteria from many fields of knowledge, such as sociology, psychology, political science, jurisprudence, etc. Taking into account the above, a study of the branch sciences was conducted on the genetic programming of a person to commit corrupt acts as historically fixed in the subconscious, that is, from a psychological and sociological point of view.

It is noted that the purpose of the study is to determine measures to prevent corruption through the prism of the psychological perception of this phenomenon as negative for society

and to determine preventive measures to combat the so-called addiction to corruption in the psychological aspect. It is proved that such measures are more progressive than punishment in the legal aspect. On the other hand, using preventive measures of a psychological and social nature, it is necessary to study the possibility of strengthening legal responsibility for neglecting the use of preventive measures in the field of corruption prevention.

An interconnected chain has been studied, which is determined by the psychological properties of an individual who has a tendency to corrupt acts; the sociological aspect of the permissibility of the development of opportunities for the spread of corruption in any form in society; the political aspect of corruption, which consists in the political activity of subjects of power regarding the activities of political parties, the electoral, legislative, budgetary process, privatization, etc. and the legal aspect of corruption, which is manifested on the one hand in the violation of the law as an objective category, and on the other in the fact that the state takes legal and other measures provided for by law to combat this social disadvantage.

Based on the conducted research, conclusions were drawn on the need to improve mechanisms that will be aimed at working with the subjective aspect of overcoming corruption (political and legal) through the objective aspect (psychological and social). Psychological measures to prevent corruption can be implemented in independent testing for a possible tendency to corrupt acts, preventive conversations with the disclosure of the consequences on a global scale that even local corruption causes, the formation in society of a worldview, which is, for example, typical of Eastern countries, that even suspicion of the possibility of corrupt acts is a shame for a person and his family members, who could know what a relative was doing, but did not contribute to his correction, using the fruits of his dishonest activities, etc.

Keywords: corruption, corrupt acts, prevention of corruption, fight, subjective aspect, objective aspect, state, law, constitutional rights, principle of the rule of law.